

Програма «Еразъм» и нейната роля за изграждането на европейска идентичност

Валенсия Валентинова

бакалавър по Етнология, 4ти курс, ИФ, Софийски университет «Св. Климент Охридски»

Erasmus program and its role in building a European identity

Valensia Valentinova

Summary

Erasmus program is a successful example of European integration and a symbol of European identity. Identity is a sense of belonging to a category defined by the general characteristics and recognized by other members. Definition of individual identity - "what you have with some people and what distinguishes you from others." The Erasmus program is a function of integration policy in Europe. It is both a political tool and a social process with active and passive elements. A passive element means that we explore how identity as a social process changes European integration. An active element is a political impact.

We can differentiate political and cultural European identity. Both identities are important because the political European identity implies that an individual identifies himself with the European Union, but a European cultural identity suggests that the individual shares a common culture, social similarities, ethics, values, and religion. However, in order to achieve this process of European integration by more people and peoples, a more integrated sharing is needed not only of political ideas but also of values, science, goods and cultures.

Програмата „Еразъм“ има голяма роля за изграждането на европейска идентичност, а възникващите около нея въпроси са актуални и касаят най-вече всеки човек, идентифициращ себе си като европейец. Образованието е изключително важно, защото разширява хоризонта ни и развива личността ни да се стреми към по-високи хоризонти. В

това есе аз избирам да съсредоточа вниманието си върху програмата за обучение в чужбина-Еразъм +. Програма, променила живота и мирогледа на хора от най-различни етноси и разнообразни културни възприятия.

Насоката ми към този въпрос, е свързана с необходимостта от висококвалифицирани студенти, които чрез знанията си да обогатят всеки, жаден за знание и развитие и колективно да достигнат такова ниво, което да успее да осигури блага за всички. Разсъжденията ми по темата за „Еразъм +“, целят да информират за ролята ѝ, която е тясно свързана с европейска интеграция и европейска идентичност, с възможните начини за достигане до тези процеси, които биха донесли повече позитиви, отколкото негативи на разните общности. Благодарение на група от учени, от които: Sigalas, Van Mol, Bruter, Kamphausen, etc. , аз имам възможността да реализирам своите доводи. Въпросите, отнесени към програма Еразъм и европейската интеграция, намират отговори в научните трудове на посочените изследователи и чрез досега си до тези научни текстове, а също и от придобит личен опит за обучение в чужбина, в мен също се пораждаат размисли относно пътя към интеграция.

Днес „Програма "Еразъм+" е най-известната програма за образователен обмен, финансирана от Европейския съюз. Стартира през 1987 г. като програма за студентска мобилност с цел обучение, част от стратегията на Европейската комисия за борба с младежката безработица, а днес е най-разпознаваемият проект на Европейския съюз. Постава началото на отварянето на българските висши училища към възможностите за европейска мобилност на студенти и преподаватели. В нея участват бакалаври, магистри, докторанти от акредитирани европейски университети, които заминават за един или два семестъра в друг европейски университет да се обучават по специалността си.

Осъществяването на такава мобилност позволява на студентите да се запознаят с образователните методи в други държави, да създадат контакти с връстници и преподаватели от цяла Европа, да подобрят езиковите си умения и да натрупат опит в международна среда. Освен това имат право на финансова подкрепа (грант) по време на участието си в Програмата. Продължителността на престоя може да е от 3 до 12 месеца.

От 2007 г. в рамките на програмата студентите могат да реализират стаж по специалността си в организации от цяла Европа. Практиката може да се проведе за период от 2 до 12 месеца в научноизследователски център, неправителствена организация и други

институции. Включени в програмата са държавите членки на Европейски съюз плюс Турция, Исландия, Норвегия и Лихтенщайн.

През 1999 г. България официално се присъединява към "Еразъм". В началото само 134 студенти вземат участие, а през 2016-2017 година техният брой е 2450. Преподавателската мобилност в България започва с 142 преподаватели, а днес тя достига до 877 преподаватели. От друга страна все повече чужденци предпочитат България като дестинация за провеждане на мобилност. Най-много студенти пристигат от Полша, Испания и Франция, а Софийският университет е лидер от българска страна по приемане и изпращане на студенти на обмен по Еразъм. През периода 1999-2000 са участвали само 10 висши учебни заведения, а в момента с Еразъм харта са 47 от общо 50 висши училища в България. Софийският университет започва обмена на студенти през 2000 година с 15 изпратени студенти, а до 2017- 3720 студенти са осъществили обмен.

Българските преподаватели, които са осъществили обмен са 685, а приетите в СУ са 290. Тези цифри показват мащаба на програмата и разрастването ѝ. Символ е на обединена млада Европа. Може да бъде разгледана и като демонстрация на всичко, което Европейският съюз може да постигне с ясна визия и ентузиазъм за сътрудничество.

Като университет-домакин СУ приема най-много от студенти от Германия. Това най-често са българи с двойно гражданство, които осъществяват мобилност към "родната страна". На второ място са студентите от Полша, следвани от Франция и Белгия. Българските студенти предпочитат да се обучават най-често в университетите на Германия, Италия, Франция, Испания, Белгия, Великобритания, Полша и Гърция. Предпочитани са бизнес науките и мениджмънтът, стопанските науки, информатиката, социалните науки.

Първенец е университетът в Гранада, който приема средно 1620 еразмуси в рамките на една учебна година, а изпраща едва 950. Гранада е университетът, който изпраща и посреща най-много студенти в Европа - над 2000. Често предпочитани са и университетът на Валенсия и Политехниката там. Всеки от тях е успял да привлече между 1600 и 1900 чуждестранни студенти през миналата учебна година.

Европейската комисия и учените подчертават, че програмата "Еразъм" е успешен пример за европейска интеграция и символ на изграждане на европейска идентичност. (Obogune K.,2013:186). Освен това насърчаването на европейската идентичност допринася за популяризирането на социално-политическите аспекти на европейската интеграция.

Европейска идентичност има отражение върху вярата ни в проекта на ЕС и следователно насърчава по-нататъшната икономическа интеграция. Автори като Van Mol и Sigalas изследват емпирично въздействието на програмата "Еразъм" върху европейската идентичност. Идентичността е чувство за принадлежност към определена категория, формирана от общи характеристики и призната от други членове. Определение на индивидуалната идентичност- „това, което имаш заедно с някои хора и каквото те отличава от другите”. (Oborune K., 2013:187)

Как идентичността като политически инструмент засяга европейската интеграция? „Еразъм“ е едновременно политически инструмент и социален процес, поради което в това есе се засягат, както активните, така и пасивните елементи. Пасивен елемент означава, че ние изследваме как идентичността като социален процес променя европейската интеграция. Активен елемент е политическото въздействие. Съществуват учени, които заключават, че европейската идентичност е елитен проект (цит.от Oborune K.,2013) . Освен това Fucks твърди, че „за по- нататъшна поява на евроидентичност е необходима по-силна политическа интеграция на ЕС” (цит.от Oborune K.,2013). *Създаването на европейска идентичност все още е постоянен, много труден, сложен и отнемащ време процес* (цит.от Oborune K.,2013). От друга страна, според Bruter можем да различим политическата и културната европейска идентичност. И двете идентичности са важни за тезата, защото политическата европейска идентичност предполага, че даден индивид се идентифицира с Европейския съюз, но културната европейска идентичност, предполага че индивидът "споделя определена обща култура, социални прилики, етика, ценности и религия". (Bruter M., 2004: 279).

Според мен политическата евроидентичност се налага „отгоре” и се възприема като нещо теоретично. Като основни цели, правила, закони, приоритетни за общността ЕС. Тези общи перспективи, създадени от политическият елит, имат за цел да покажат общия път на развитие на европейските народи и така да ги подтикнат към осъзнато изграждане на евроинтеграция. От друга страна, смятам че културната евроидентичност се изгражда „отдолу нагоре”. Тя е възможна, когато индивидът види, преживее, осмисли, сподели. Културната евроидентичност е процес на откриване, научаване и споделяне на чуждия опит, чрез социални и професионални контакти. Процес на опознаване и изграждане на доверие между хора от различни нации. Чрез такива процеси, чуждите опит и култура започват да

се възприемат като общ опит и култура. Това е начин перспективите за развитие да бъдат осмислени като общи перспективи, насочвани чрез политически и икономически инструменти. Но за да бъде осъществен във времето този процес на изграждане на евроинтеграция от повече хора и народи, е необходимо по-интегрирано споделяне, не само на политически идеи, но и на ценности, наука, блага, култури. В противен случай, процесът ще остане елитарен- вместо интегриране, ще бъде постигнато диференциране. Политическото обединяване и уеднаквяване би вървяло с икономическо и финансово разединяване. Към общи ценности, ще се върви по различни пътища и с различни скорости. И като естествен резултат от това е да се получат два европейски проекта- единия елитарен, а другия „популярен”.

Основен критерий за оценка във времето ще бъде това как живеят хората. По- добър живот, по- висок стандарт = повече евроидентичност, повече евроинтеграция.

През моят поглед „схематичен” анализ на идентичността и нейното евроотъждяване като процес във времето изглежда така:

Национална идентичност –	Евроидентичност –	Еврогражданство
(основа/база)	(надстройка)	(цел/резултат)

Националната идентичност:-етнически модел (общи исторически и културен произход);
-гражданска (политическа).

Европейска идентичност: - идентичност по произход, формирана на базата на споделено общо културно наследство;

Европейско гражданство: -идентичност, стъпваща върху идеята за постнационално (наднационалните ограничения) европейско гражданство.

Европейската идентичност се фокусира преди всичко върху принадлежността към християнството, като водещ културен код и върху изграждането и споделянето на общи културни и политически ценности, водещи до общ манталитет и до интеграция. В перспектива на развитие, това цели изграждане на т.н. европейско гражданство, разглеждано като пространство (ЕС) на мултикултурна политическа общност, в която всички граждани споделят общи права и задължения. Затова еврокултурната идентичност и европолитическата идентичност са части от едно цяло, което спомага за изграждането на

европейско гражданство и интеграция. Това е отворен процес, в който много важно място заема въпросът за интегриране на имигрантите и чужденците и техните права.

Пътят : евроидентичност – еврогражданство има за цел изграждането на съзнание за общо съжителство, и за спазване на права и задължения. Съзнание и манталитет на толерантност и отвореност към културна и етническа принадлежност. Надживяването на традиционни ограничения и приоритетното им заменяне с правов ред и демократични евроценности. Такова еврогражданско общество, изградено от различни етноси, култури и религии изисква:

- Социализиране на всички граждани в една обща политическа култура (Хабермас 1999 : 354) ;
- Уважение към другите, към техните права и задължения, независимо от раса и произход;
- Зачитането на върховенството на закона;
- Гражданска активност и участие в процесите.

Ако на базата на тези евроценности обърнем поглед към България и си зададем въпроса: Налагат ли се у нас тези приоритети? Моят отговор е: да. Вървим в тази посока, имаме значителен напредък и мотивация на гражданското общество като цяло. Виждам един основен негативен елемент- „зачитане върховенството на закона”. Той е основополагащ и има мултиплициращ ефект за: корупция, икономическо и финансово развитие, начин на живот, стандарт на живот, лична мотивация. Този елемент според мен е определящ за това колко българи ще изберат да бъдат европейци „тук” или „там” .

Важно е да се обърне внимание на значението и ролята на програма „Еразъм“ за нивото на чуждоезиковото обучение като незаменимо средство за интегриране. Според резултати от проучвания на Sigalas, студентите по програма „Еразъм“ се справят много по-добре в областта на чуждоезиковото обучение, отколкото немобилните студенти (Sigalas, 2006 : 20). Нещо повече, говоренето на повече от един европейски език е незаменимо за "изучаване на конкретната чуждестранна култура, която също допринася за формирането на обща европейска идентичност" (Sigalas 2009 : 12).

Мобилните и бъдещите мобилни студенти имат по-голям опит в международния обмен, начина на живот и образование в чужбина, отколкото студентите, които не са мобилни. Но определено програма „Еразъм“ има положителна роля и подпомага към постигането на положителни резултати – по-голяма мотивация за изграждане на

евроидентичност, за възприемане и изграждане на евроценностите. В личен план за участващите- повече знания, повече култура, повече жизнен опит.

Резултатите също така доказват заключението на Sigalas, че социализирането с други хора насърчава чувството за общност (Sigalas 2006 : 23), защото мобилните студенти проявяват повече доверие към европейците. Както добавя Sigalas: „ колкото повече хора се социализират, толкова повече те се доверяват помежду си и толкова повече се чувстват по-близо едни до други”. Освен това мобилните студенти, могат да окажат влияние върху обществото, към което принадлежат. Когато студентите от „Еразъм“ се завръщат от програмата за обмен, те стават посланици на европейската интеграция и европейската идентичност (Papatsiba, 2005: 5-6). Въпреки това, настоящият брой на европейските студенти, които участват в програмата "Еразъм" е твърде нисък, за да насърчи европейската идентичност.

- Ползите от Еразъм периода за участващия студент са лични и професионални. Основната обосновка за участие в Програмата „Еразъм“, е свързана с езиковите компетенции и личните умения като адаптивност и инициативност. Студентите признават ползата от интелектуалното развитие само до края на Програмата.
- Равнището на участие в Програма Еразъм е най-високо сред студентите в областта на икономиката и социалните науки, а най-ниско в инженерството и технологиите. Студентите най-често са под 25 – годишна възраст.
- Могат да се идентифицират няколко групи потенциални бариери за участие в Еразъм: финансови ограничения; условия на Програмата „Еразъм“; жилищното настаняване съвместимост на системите за висше образование; административната тежест свързана с Програмата. липса на осведоменост; лични фактори. {ERASMUS PARTICIPATION: A SYNTHESIS OF PREVIOUS STUDIES }

Как могат да се решат проблемите, описани в горните точки?

От моят собствен опит мога да споделя, че съществува необходимост от намиране на начини за продължаване на ползите от Еразъм и след края на обучението. Например чрез:

- Индивидуални проекти/ колективни проекти, проучвания, задачи;
- Регионални проучвания;

- Мобилни проекти, свързващи студентите от Еразъм и след завършването на обучението .

По време на Еразъм:

Намиране на начини за допълнително финансиране чрез :

- Работни проекти, проучвания, задачи (платени) ;
- Осигуряване на възможности за подходящи стажове/работа, тематично свързани с обучението;
- Възможности за студентски заеми, специално за Програма Еразъм;
- По-високо финансиране от ЕС.

Тези възможни действия биха могли да бъдат начин за увеличаване броя на студентите, които да участват в Еразъм. Освен това да имат достатъчно информация, чрез която да разширят социалните си и професионални контакти и да придобият квалификация. Това може да се нарече, възможен механизъм за насочване към евроценностите. Според мен, интернационализацията на висшето образование трябва да се разглежда като част от евроинтеграцията и като елемент от политиката на ЕС. Механизъм за изграждане на евроценности и евроидентичност, чрез задаване на интегрирани общи критерий и насоки.

За нашата страна критерий за оценка за успешно интегриране на висшето образование с европейското, трябва да бъде признаването на равноправен статут. Т.е. висшето образование, получено в български университет, да се признава и в страните от ЕС. Такъв стандарт ще даде много по- големи възможности пред Програма Еразъм и други такива, защото обменът и мобилността между европейски университети и студенти ще бъде много по- ефективен и ще бъдат решени основна част от проблемите. Все повече българи, завършващи образованието си в чужбина, виждат възможности за реализация и развитие в България. Много чужди инвеститори в българската икономика вече предоставят адекватни условия за професионално израстване и материално стимулиране. Според изследвания на форум "Кариера в България" се отчита трайна тенденция, към завръщане в България на висококвалифицирани кадри с опит зад граница. От всички участници, посетили форума от 2009 до 2017 г., средно 58 % вече са се били върнали в България, 18 % са посочили, че ще се върнат, а 24 % са колебаещи се. Това е пример за евроинтеграция на практика и пример как България се възприема като равноправна част от Европа.

Програма „Еразъм +“ е стимулатор за процеса на изграждане на европейската идентичност и цели да насърчи разпространението на социално-политическите аспекти на европейската интеграция. Постарах да докажа, че за процеса на евроинтеграция е необходимо споделяне на политически идеи и различни културни ценности. Този развой на събитията би довел до по-висок стандарт на живот, европейско гражданство и спазване на общи права и задължения. По този начин всички ще станем по-единни, по-толерантни и с по-отворено съзнание към всичко случващо се по света и у нас.

Библиография:

Bruter 2004: Bruter, M. Civil and cultural components of a European identity: A pilot model of measurement of citizens' levels of European identity, 279.

https://books.google.bg/books?hl=bg&lr=&id=BSVtAAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA186&dq=bruter+2004+europe&ots=gJn6_XRoMa&sig=8S7jrdojAfFVYV3RsWXXqmuyhDk&redir_esc=y#v=onepage&q=bruter%202004%20europe&f=false

Habermas 1999: Habermas, J. The European Nation-state and the pressures of globalization, 354-360.

Oborune 2013: Oborune K. Becoming more European after ERASMUS ? The Impact of the ERASMUS Programme on Political and Cultural Identity. In: Journal of Transdisciplinary Studies, Vol. 6, No. 1, Faculty of Arts and Social Sciences, University of Sarajevo, page 186-190. <http://epiphany.ius.edu.ba/index.php/epiphany/article/view/60/61>

Papatsiba 2005: Papatsiba, V. Student mobility in Europe: An academic, cultural and mental journey? Some conceptual reflections and empirical findings, p. 5-6.

Sigalas 2006: Sigalas, E. Remaining proud of their national identity, yet uniting ever more closely? The Erasmus students as the role model European citizens, University of Reading, UK, Department of Politics and International studies, p. 20-23.

<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.544.9284&rep=rep1&type=pdf>

Sigalas 2009: Sigalas, E. Does Erasmus Student Mobility promote a European Identity?, p.12.

<http://ideas.repec.org/p/erp/conweb/p0036.html>

ERASMUS PARTICIPATION: A SYNTHESIS OF PREVIOUS STUDIES-

http://opus.bath.ac.uk/21174/1/improving_the_participation_in_the_erasmus_programme_updated_with_my_name_in_it.pdf

Те избират България, защото ...[https://www.dw.com/bg/%D1%82%D0%B5-](https://www.dw.com/bg/%D1%82%D0%B5-%D0%B8%D0%B7%D0%B1%D0%B8%D1%80%D0%B0%D1%82-%D0%B1%D1%8A%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%8F-%D0%B7%D0%B0%D1%89%D0%BE%D1%82%D0%BE/a-40532085)

[%D0%B8%D0%B7%D0%B1%D0%B8%D1%80%D0%B0%D1%82-](https://www.dw.com/bg/%D1%82%D0%B5-%D0%B8%D0%B7%D0%B1%D0%B8%D1%80%D0%B0%D1%82-%D0%B1%D1%8A%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%8F-%D0%B7%D0%B0%D1%89%D0%BE%D1%82%D0%BE/a-40532085)

[%D0%B1%D1%8A%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%8F-](https://www.dw.com/bg/%D1%82%D0%B5-%D0%B8%D0%B7%D0%B1%D0%B8%D1%80%D0%B0%D1%82-%D0%B1%D1%8A%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%8F-%D0%B7%D0%B0%D1%89%D0%BE%D1%82%D0%BE/a-40532085)

[%D0%B7%D0%B0%D1%89%D0%BE%D1%82%D0%BE/a-40532085](https://www.dw.com/bg/%D1%82%D0%B5-%D0%B8%D0%B7%D0%B1%D0%B8%D1%80%D0%B0%D1%82-%D0%B1%D1%8A%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%8F-%D0%B7%D0%B0%D1%89%D0%BE%D1%82%D0%BE/a-40532085)

Internationalisation-<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13583883.1999.9966978>

„Еразъм” на 30 години: <https://www.youtube.com/watch?v=pLUMIUHQV9I>

[http://www.old2.hrhc.bg/%D1%81%D1%82%D1%80/%D0%A2%D0%A0%D0%98%D0%94%](http://www.old2.hrhc.bg/%D1%81%D1%82%D1%80/%D0%A2%D0%A0%D0%98%D0%94%D0%95%D0%A1%D0%95%D0%A2-%D0%93%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%9D%D0%98-%D0%9E%D0%A2-%D0%9D%D0%90%D0%A7%D0%90%D0%9B%D0%9E%D0%A2%D0%9E-%D0%9D%D0%90-%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%9C%D0%90-%D0%95%D0%A0%D0%90%D0%97%D0%AA%D0%9C-162)

[D0%95%D0%A1%D0%95%D0%A2-](http://www.old2.hrhc.bg/%D1%81%D1%82%D1%80/%D0%A2%D0%A0%D0%98%D0%94%D0%95%D0%A1%D0%95%D0%A2-%D0%93%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%9D%D0%98-%D0%9E%D0%A2-%D0%9D%D0%90%D0%A7%D0%90%D0%9B%D0%9E%D0%A2%D0%9E-%D0%9D%D0%90-%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%9C%D0%90-%D0%95%D0%A0%D0%90%D0%97%D0%AA%D0%9C-162)

[%D0%93%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%9D%D0%98-%D0%9E%D0%A2-](http://www.old2.hrhc.bg/%D1%81%D1%82%D1%80/%D0%A2%D0%A0%D0%98%D0%94%D0%95%D0%A1%D0%95%D0%A2-%D0%93%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%9D%D0%98-%D0%9E%D0%A2-%D0%9D%D0%90%D0%A7%D0%90%D0%9B%D0%9E%D0%A2%D0%9E-%D0%9D%D0%90-%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%9C%D0%90-%D0%95%D0%A0%D0%90%D0%97%D0%AA%D0%9C-162)

[%D0%9D%D0%90%D0%A7%D0%90%D0%9B%D0%9E%D0%A2%D0%9E-](http://www.old2.hrhc.bg/%D1%81%D1%82%D1%80/%D0%A2%D0%A0%D0%98%D0%94%D0%95%D0%A1%D0%95%D0%A2-%D0%93%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%9D%D0%98-%D0%9E%D0%A2-%D0%9D%D0%90%D0%A7%D0%90%D0%9B%D0%9E%D0%A2%D0%9E-%D0%9D%D0%90-%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%9C%D0%90-%D0%95%D0%A0%D0%90%D0%97%D0%AA%D0%9C-162)

[%D0%9D%D0%90-](http://www.old2.hrhc.bg/%D1%81%D1%82%D1%80/%D0%A2%D0%A0%D0%98%D0%94%D0%95%D0%A1%D0%95%D0%A2-%D0%93%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%9D%D0%98-%D0%9E%D0%A2-%D0%9D%D0%90%D0%A7%D0%90%D0%9B%D0%9E%D0%A2%D0%9E-%D0%9D%D0%90-%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%9C%D0%90-%D0%95%D0%A0%D0%90%D0%97%D0%AA%D0%9C-162)

[%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%9C%D0%90-](http://www.old2.hrhc.bg/%D1%81%D1%82%D1%80/%D0%A2%D0%A0%D0%98%D0%94%D0%95%D0%A1%D0%95%D0%A2-%D0%93%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%9D%D0%98-%D0%9E%D0%A2-%D0%9D%D0%90%D0%A7%D0%90%D0%9B%D0%9E%D0%A2%D0%9E-%D0%9D%D0%90-%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%9C%D0%90-%D0%95%D0%A0%D0%90%D0%97%D0%AA%D0%9C-162)

[%D0%95%D0%A0%D0%90%D0%97%D0%AA%D0%9C-162](http://www.old2.hrhc.bg/%D1%81%D1%82%D1%80/%D0%A2%D0%A0%D0%98%D0%94%D0%95%D0%A1%D0%95%D0%A2-%D0%93%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%9D%D0%98-%D0%9E%D0%A2-%D0%9D%D0%90%D0%A7%D0%90%D0%9B%D0%9E%D0%A2%D0%9E-%D0%9D%D0%90-%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%93%D0%A0%D0%90%D0%9C%D0%90-%D0%95%D0%A0%D0%90%D0%97%D0%AA%D0%9C-162)

[https://www.karieri.bg/kariera_v_es/2956889_erazum_na_30_godini_-](https://www.karieri.bg/kariera_v_es/2956889_erazum_na_30_godini_-_ot_programa_za_studentski_obmen/)

[_ot_programa_za_studentski_obmen/](https://www.karieri.bg/kariera_v_es/2956889_erazum_na_30_godini_-_ot_programa_za_studentski_obmen/)